

ELŐSZÓ

A pénz évezredek óta jelen van az emberiség életében. Kezdetben, az ún. áru pénz korában mókusbőrrel, növényi magokkal, marhával, sóval, kagylóval fizettek az árukért, majd fokozatosan kiépült a pénzforgalom. Az első pénzérmék az i. e. 7. században jelentek meg az ókori Kis-Ázsia nyugati részén, Lüdiában, majd használatuk hamarosan széles körben elterjedt a görögök között. A rómaiak, mint oly sok mindent, ezt is átvették a hellénektől. A Római Birodalom bukása után, a kora középkori Nyugat-Európában a korábban szépen virágzó kereskedelem elsorvadt, de „Európa atyja”, Nagy Károly már a 8. század végén felismerte a pénz jelentőségét: *ezüstdénár*-jaival megteremtette az európai pénzrendszer alapjait. Közben keleten Bizánc és az arab világ jelentették a kereskedelem – s vele a pénzhasználat – legfőbb központjait.

Magyarországon a 11. században épült ki a pénzrendszer, ekkor vezették be a *dénár*-t, amelyet a következő évszázadokban az *aranyforint*, a *tallér*, a *garas*, a *krajcár*, a *korona* és a *pengő* követték. A 20. század közepe óta ismét *forint*-tal fizetünk.

A pénz sok-sok évszázadon keresztül fémdarab formájában jelent meg, ezeket általában nemesfémekből verték, az arany és az ezüst súlya és tisztasága szabta meg értékét. Kínában már a 11–12. században, Európában jó fél évezreddel később jelent meg a papírpénz, amely tulajdonképpen virtuális értéket képvisel, az egyébként jelentéktelen papírdarab értékét társadalmi-gazdasági közmegegyezés szabja meg. Ezt borítja fel időről-időre az infláció. A mai világban egyre inkább teret nyer a bankkártyás fizetés, az elektronikus tranzakció; úgy tűnik, a papír- és fémpénzek a fejlett világban kezdenek kiszorulni a mindennapi használatból.

A pénz az emberek életében fontos szerepet tölt be. Van, aki boldog meglététől, van, aki szenved hiányától. Van, aki *a fogához veri a garast*, s van, aki *két kézzel szórja a pénzt*. Mindennap használjuk, de vajon elgondolkodunk-e azon, honnan származnak a pénznevek? Tudjuk-e, hogy mi köze van a *forint*-nak Firenze városához? Mi a kapcsolat a *garas* és a német-osztrák *Groschen* között? Azt könnyű megfejtetni, hogy a *korona* a hátoldalán lévő uralkodói szimbólumról kapta a nevét, de azzal tisztában vagyunk-e, hogy a *krajcár* ugyanígy nyerte nevét német nyelvterületen a rajta lévő keresztől? Eszünkbe jut-e, hogy honnan eredhet a *dollár* neve,

s vajon kapcsolatban van-e a mi *tallér*-unkkal vagy netán a szlovén *tolár*-ral? A *font* pénznemként ugyanarról a töről fakad-e, mint a súlymérték neve? És azt tudjuk-e, hogy a német *márka*, a görög *talentum* és *drakhma*, a spanyol *peso* is súlymérték volt valaha? És azt, hogy a lengyel *zloty*, a holland *gulden* és a skandináv *öre* ugyanazt jelenti?

Ha messzebbi tájakra kalandozunk, egzotikus pénznevekkel is találkozhatunk. Guatemala pénze, a *quetzal* egy színes tollú madárról kapta a nevét, a hondurasi *lempira* egy törzsfőnök nevét viseli, a Costa Rica-i *colón* Kolumbusz Kristóf emlékét őrzi. Az eritreai *nakfa* egy, a függetlenségi harcokban központi szerepet kapó város tiszteletére kapta a nevét. A botswanai *pula* 'eső'-t jelent, ez a Kalahári-sivatagban ritka s épp emiatt értékes.

Ez a könyv 400 pénznév eredetével és történetével foglalkozik, a grúz *abazi*-tól a héber *zuz*-ig. Helyet kapnak benne az ismertebb európai valuták mellett más kontinensek pénzei is. A kötetben a mai hivatalos fizetőeszközök (és váltópénzek) mellett a régmúlt korok fontosabb pénzei is szerepelnek.

*

Ehelyütt szeretnék köszönetet mondani lektoraimnak, akik sok hasznos tanáccsal segítették munkámat. Köszönöm KERESZTES LÁSZLÓ etimológiai és BARTA RÓBERT pénztörténeti észrevételeit, s külön köszönöm BARNÁ FERENC segítségét, aki a bevezető fejezeteket, ill. az ókori és a középkori pénzekről szóló szócikkeket nagy gondossággal javította, pontosította. Köszönöm AGYAGÁSI KLÁRA (törökségi és szláv népek pénzei), MARÁDI KRISZTINA (az újlatin népek pénzei) és PUSZTAI GÁBOR (holland pénzek) munkáját is. Köszönöm TAKÁCS LEVENTE segítségét a görög és latin szavak átírásában.